

УДК 330

DOI 10.33244/2617-5940.2.2019.214-226

*Поддєрьогін А.М., Джуфер Д.Б.***УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА**

*У статті розглянуто сутність прибутку як економічної категорії, основні завдання щодо його формування, розподілу і використання, систематичний підхід до управління прибутком, структурно-логічну схему формування прибутку, розподіл прибутку в залежності від організаційно-правової форми господарювання та участі іноземного капіталу, зміст планування прибутку, завдання які вирішуються в процесі управління прибутком.*

**Ключові слова:** *прибуток, управління прибутком, економічні важелі, фінансовий менеджмент, чистий прибуток.*

*Поддєрегін А.М., Джуфер Д.Б.***УПРАВЛЕНИЕ ПРИБЫЛЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ**

*В статье рассмотрена сущность прибыли как экономической категории, основные задачи ее формирования, распределения и использования, систематический подход к управлению прибылью, структурно-логическую схему формирования прибыли, распределение прибыли в зависимости от организационно-правовой формы хозяйствования и участия иностранного капитала, содержание планирования прибыли, задачи, которые решаются в процессе управления прибылью.*

**Ключевые слова:** *прибыль, управление прибылью, экономические рычаги, финансовый менеджмент, чистая прибыль.*

*Poddyerogin A.M., Dzhufer D.B***ENTERPRISE PROFIT MANAGEMENT**

*The article considers the essence of profit as an economic category, the main tasks of its formation, distribution and use, a systematic approach to profit*

*management, a structural-logical scheme of profit formation, profit distribution depending on the legal form of managing and participation of foreign capital, the content of profit planning, tasks that are solved in the process of managing profit.*

*Keywords: profit, profit management, economic levers, financial management, net profit.*

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Метою створення будь-якого підприємства є отримання прибутку. Максимізація прибутку є одним із основних завдань фінансового менеджера, що для свого вирішення потребує оптимальних рішень у сфері капітальних вкладень, управління структурою та вартістю капіталу, доходами і витратами, основним і оборотним капіталом. Стабільне зростання прибутку - це результат ефективного управління фінансами господарюючого суб'єкта в цілому. Тому управління прибутком можна розглядати як у широкому, так і вузькому розумінні.

Прибуток є найважливішою економічною категорією а його отримання є однією із головних задач підприємства. Прибуток, підприємство одержує тільки в тому випадку, якщо виробляє продукцію або надає послуги, які задовольняють потреби покупців. Отже, прибуток показує результат його господарської діяльності, тому що успіх будь-якого суб'єкта господарювання залежить від того, наскільки ефективно відбувається управління прибутком.

Прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, вдосконалення його матеріальнотехнічної бази, забезпечення всіх форм інвестування. Водночас прибуток – об'єкт оподаткування, джерело сплати податків, а відтак – джерело розв'язання соціально-економічних завдань держави.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Згідно з дослідженнями багатьох економістів, управління прибутком визначається як процес прийняття відповідних управлінських рішень. До процесу управління прибутком необхідно підходити як до системи.

Бланк І.А. у своїй праці «Управління прибутком» відзначає, що в процесі підприємницької діяльності створений у сфері виробництва та послуг чистий дохід є відображенням прибутку як економічної категорії. Він вважає, що готова продукція є результатом поєднання факторів виробництва (капіталу, праці та природних ресурсів) і корисної продуктивної діяльності господарюючих суб'єктів, що за умови продажу споживачу стає товаром. Вартість живої праці і минулої упередметненої вартості включається в вартість товару на стадії продажу. Вартість живої праці поділяється на дві частини, відображаючи знову створену вартість. До першої відноситься заробітна плата працівників, які беруть участь у виробництві продукції. Необхідність відтворення робочої сили обумовлюється рядом факторів, за допомогою яких визначається її величина. Для підприємця виплачена заробітна плата представляє частину витрат по виробництву продукції. До другої частини заново створеної вартості відноситься чистий дохід, що реалізується в результаті продажу продукції, і свідчить про визнання суспільством її корисності [1, с. 602].

Брігхем Є.Ф. вважає, що прибуток є однією з основних категорій товарного виробництва. Це передусім виробнича категорія, яка характеризує відносини, що складаються у процесі суспільного виробництва [2, с. 1000].

А. Сміт у 1776 році в праці “Дослідження про природу і причини багатства народів” визначав прибуток як дохід на капітал, вартістю використаного на справу капіталу, та вказує, що останній буває більшим або меншим залежно від розмірів цього капіталу, і не можна його плутати із заробітною платою, яка нібито встановлюється “відповідно до кількості, складності і важкості праці щодо нагляду й управління” [3, с. 187].

А.М. Поддєрьогін зазначає, що прибуток суб'єкта господарювання посідає особливе місце у системі управління його фінансами, а тому незмінно привертає значну увагу дослідників із академічних кіл і практиків фінансового менеджменту. Звичайно прибуток розглядається в трьох основних аспектах:

- прибуток як вираження результату фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання і винагорода за підприємницький ризик;
- прибуток як вираження ефективності управління операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю суб'єкта господарювання.
- прибуток як джерело самофінансування підприємства (при цьому чистий прибуток розглядається як недороге джерело фінансування потреби підприємства у капіталі і посідає основне місце у так званій *ієрархії фінансування*) [9, с. 119].

**Мета статті.** Мета статті полягає у з'ясуванні сутності управління прибутком та його удосконаленні.

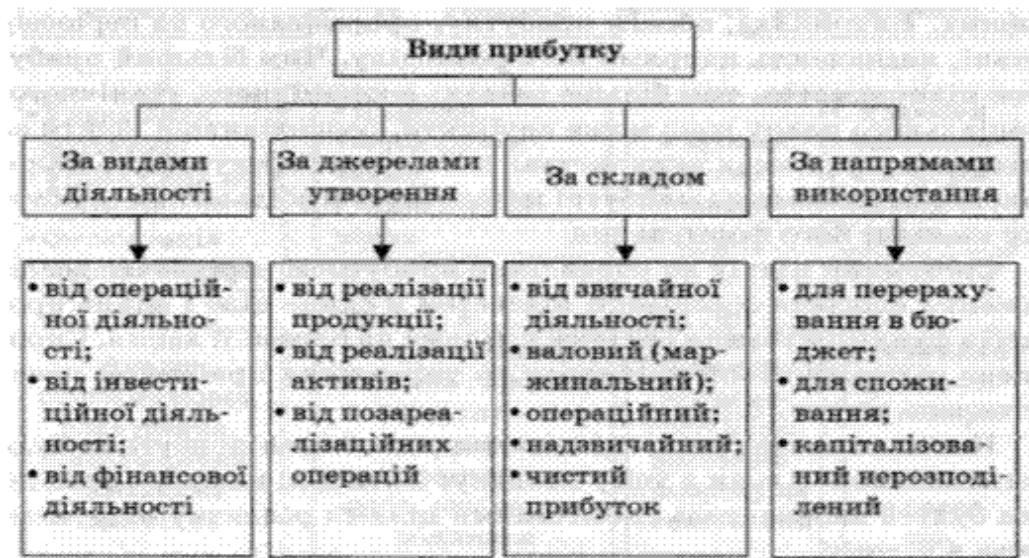
**Виклад основного матеріалу.** Прибуток найбільш повно відображає фінансовий результат підприємницької діяльності, забезпечує фінансування розширеного виробництва, соціально-економічного розвитку підприємства, є джерелом матеріального заохочення працівників і базою для розрахунку показників інвестиційної привабливості підприємства. Прибуток є джерелом формування доходів державного бюджету і в цій своїй якості узгоджує інтереси держави і підприємницьких структур.

Слід відзначити, що прибуток займає одне з центральних місць у загальній системі вартісних інструментів управління економікою, оскільки всі вони прямо або опосередковано пов'язані з прибутком. Це стосується кредиту, ціни, собівартості та інших економічних важелів. Зважаючи на ці обставини, прибуток є одним з основних об'єктів управління фінансового менеджменту.

На рис. 1 представлено класифікацію прибутку за видами діяльності, джерелами формування та напрямками його використання.

Основну частину прибутку підприємство отримує від операційної (основної) діяльності. Далеко не кожне підприємство займається фінансовими та інвестиційними операціями. Але якщо вони наявні в діяльності підприємства, розширюється коло джерел утворення прибутку. За складом розрізняють прибуток від звичайної діяльності, маржинальний

(валовий) прибуток, операційний прибуток, прибуток від надзвичайних подій, чистий прибуток.



**Рис. 1. Класифікація прибутку за видами діяльності, джерелами формування і напрямками використання**

*Джерело: розроблено авторами за даними [8, с. 263]*

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування – це загальна сума прибутку, отримана підприємством від усіх видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової).

Маржинальний (валовий прибуток) визначається як різниця між чистою виручкою від реалізації продукції та собівартістю цієї продукції (змінними витратами).

Надзвичайний прибуток – це різниця між доходами і витратами в результаті надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій).

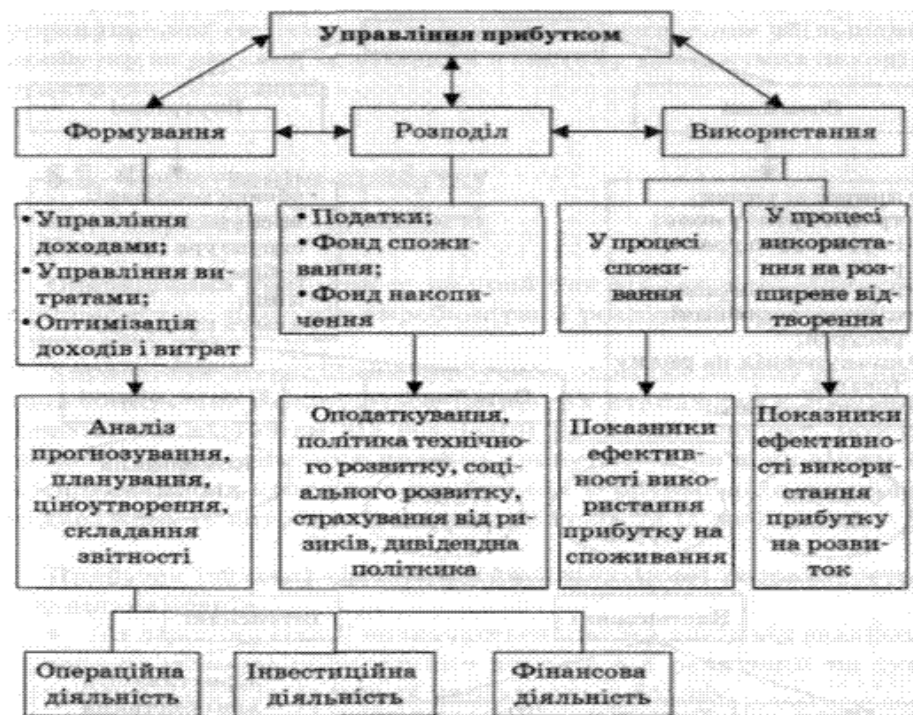
Чистий прибуток є сумою, яка залишилася в розпорядженні підприємства після сплати податків, покриття надзвичайних збитків і підлягає перерозподілу за напрямками використання.

Управління прибутком – складна багаторівнева система трансакцій, яка включає як мінімум три підсистеми: формування, розподіл, використання.

Для кожної з цих підсистем притаманні свої конкретні цілі, завдання, інструментарій їх досягнення.

Разом із тим, кожна з цих підсистем перебуває під впливом інших. Наприклад, обсяги прибутку, сформованого на першому етапі, визначають напрями його розподілу. Чим більший прибуток підприємства, тим більше завдань економічного, технічного, соціального плану може бути вирішено. Водночас ефективність використання прибутку впливає на майбутні можливості щодо збільшення прибутку на етапі його формування.

Системний підхід до управління прибутком передбачає дослідження способів організації підсистем в єдине ціле і вплив процесів функціонування системи в цілому на окремі її ланки. Схема системного підходу до управління прибутком представлена на рис. 2.



**Рис. 2.** Схема системного підходу до управління прибутком

*Джерело: розроблено авторами за даними [4, с. 295].*

Необхідно зазначити, що система управління прибутком буде оптимальною тільки в тому випадку, коли цілі кожної підсистеми будуть визначатись глобальними цілями розвитку підприємства в цілому.

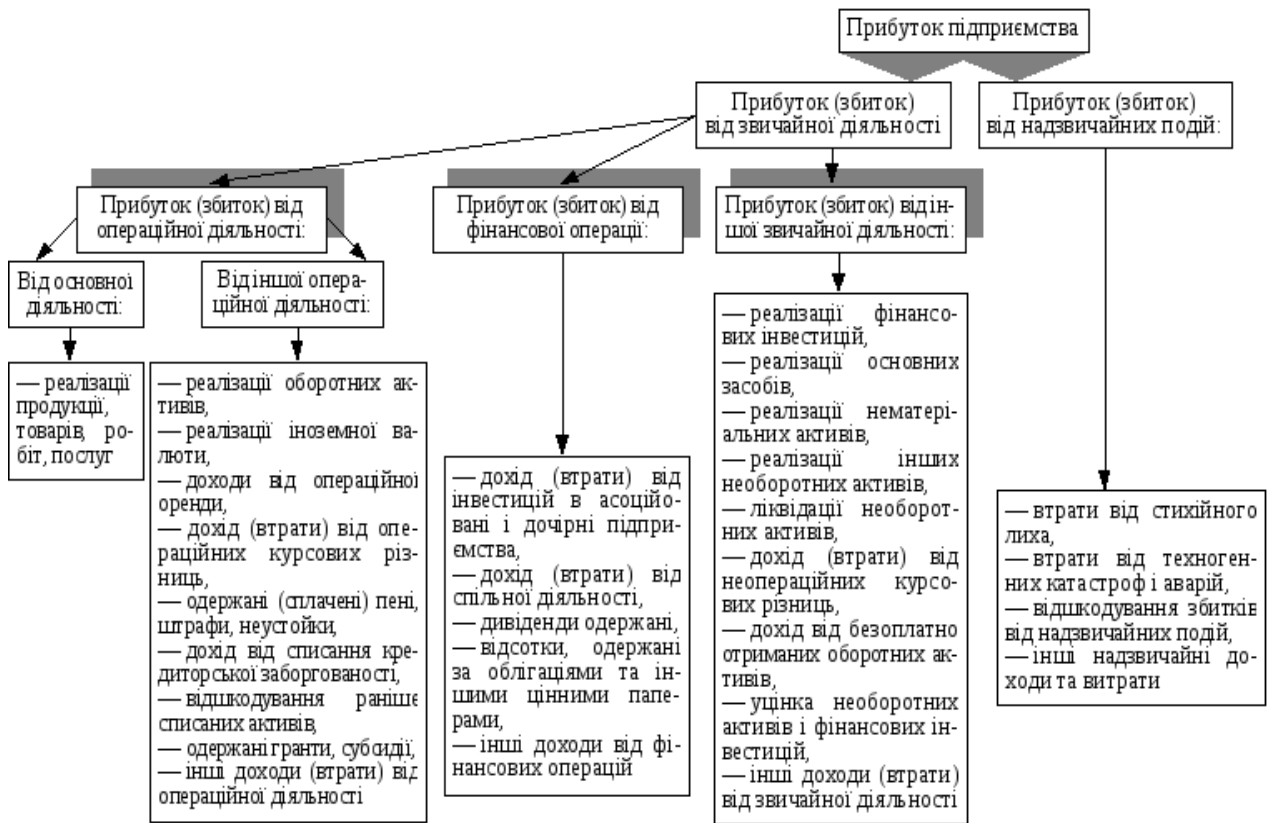
На формування прибутку як фінансового показника роботи підприємства, що відображається в бухгалтерському обліку, в офіційній звітності суб'єктів господарювання, впливає: встановлений порядок визначення фінансових результатів діяльності; обчислення собівартості продукції (робіт, послуг) та загальногосподарських витрат; визначення прибутків (збитків) від фінансових операцій, іншої діяльності.

Отже, на формування абсолютної суми прибутку підприємства впливають: результати, тобто ефективність його фінансово-господарської діяльності; сфера діяльності; галузь господарства; установлені законодавством умови обліку фінансових результатів.

Отримання прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) залежить від здійснення основної діяльності суб'єктів господарювання. Прибуток є складовою частиною виручки від реалізації. Обсяг отриманого прибутку визначається тільки за певний період (квартал, рік) на підставі даних бухгалтерського обліку.

Реально формування прибутку на підприємстві відбувається в міру реалізації продукції. Згідно із законодавчими актами України момент реалізації визначається за датою відвантаження продукції (товарів), а для робіт (послуг) – за датою фактичного виконання (надання) таких, або за датою зарахування коштів покупця на банківський рахунок постачальника.

Використанню прибутку передують його розподіл. Це важливий економічний важіль, що забезпечує гармонізацію економічних інтересів держави, підприємства як господарюючого суб'єкта ринку, його трудового колективу. Порядок розподілу прибутку підприємства визнається: чинним законодавством, яке регулює взаємовідносини підприємства з бюджетом; формами власності; організаційно-правовим статусом підприємства.



**Рис. 3. Структурно-логічна схема формування прибутку підприємства**

Джерело: розроблено авторами за даними [6, с. 312]

Отриманий підприємством прибуток направляється на сплату податків та обов'язкових платежів, на утворення чистого прибутку. Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, використовується для: матеріального заохочення і соціального розвитку; формування резервного фонду і фондів комерційного ризику; виробничого розвитку, виплати дивідендів, поповнення інших фондів, що формуються за рішенням підприємства. Розмір фондів фінансових коштів, що утворюються підприємством за рахунок чистого прибутку, не регламентується, за винятком резервного фонду (для акціонерних товариств) визначених законодавством. Розмір відрахувань до фонду виплати дивідендів залежить від обсягу та структури акціонерного капіталу, кон'юнктури фінансового ринку та типу дивідендної політики, яку здійснює підприємство.





**Рис. 4. Напрями використання прибутку підприємства**

Джерело: розроблено авторами за даними [7, с. 42]

В підприємствах з участю іноземного капіталу передбачається поділ чистого прибутку на частину вітчизняного та іноземного учасника згідно з умовами установчого договору. Для підприємств споживчої кооперації одним із напрямів використання прибутку є відрахування на пайові (членські) внески. В орендних підприємствах за рахунок чистого прибутку сплачується частина орендної плати, яка перевищує розмір амортизаційних відрахувань на орендоване майно, а також може створюватися фонд викупу. Основною метою планування розподілу чистого прибутку є оптимізація пропорції між частиною чистого прибутку, що споживається (персоналом і власниками підприємства), та частиною, що залишається в кругообороті коштів підприємства.

Планування розподілу прибутку здійснюється в такому порядку:

1. Визначення потреби у прибутку за напрямками його використання.
2. Формування цільової структури розподілу прибутку.
3. Визначення пріоритетності у використанні прибутку за окремими напрямками використання.

4. Збалансування потреби в прибутку за напрямками його використання з можливостями отримання прибутку при здійсненні господарсько-фінансової діяльності підприємства.

Система управління прибутком має свої специфічні мету та завдання. Головною метою вказаної системи є визначення ефективних організаційно-економічних заходів щодо управління прибутком. Результатом ефективних заходів щодо управління прибутком підприємства є збільшення його обсягу та оптимальний розподіл, що позитивно має впливати на розвиток підприємства в цілому та підвищення його ринкової вартості. Виходячи із мети управління прибутком, у процесі управління доцільно вирішити наступні завдання:

а) відповідність отриманого прибутку наявному ресурсному потенціалу підприємства та сучасній ринковій кон'юктурі;

б) збалансованість отриманого прибутку та рівня ризику. Чим більше потенційний обсяг прибутку, тим вище рівень ризику його отримання;

в) забезпечення високого рівня якості отриманого прибутку. Формування резервів зростання прибутку повинно здійснюватись за рахунок його реінвестування в поточну (операційну) діяльність, що сприятиме подальшому ефективному розвитку підприємства;

г) формування ефективної системи розподілу прибутку з досягненням оптимального співвідношення напрямів його використання з метою створення умов для подальшого розвитку підприємства у майбутньому.

Основними завданнями управління прибутком є:

- аналіз прибутковості всіх видів діяльності підприємства, зокрема операційної, фінансової, інвестиційної;
- виявлення можливих резервів зростання прибутку;
- вдосконалення структури витрат, оптимізація облікової, цінової та податкової політики підприємства;
- оцінка ризикованості окремих пропозицій щодо підвищення прибутковості;

- підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок удосконалення системи формування та використання прибутку.

Збільшення рівня прибутковості підприємства має спиратись на глибокий фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства: оцінку техніко-економічних показників діяльності підприємства й організаційного рівня виробництва, використання виробничих потужностей і основних фондів, сировини і матеріалів, робочої сили, господарських зв'язків.

**Висновки.** Таким чином, можна зробити висновок, що прибуток найбільш повно відображає фінансовий результат підприємницької діяльності, забезпечує фінансування розширеного виробництва, соціально-економічного розвитку підприємства, є джерелом матеріального заохочення працівників і базою для розрахунків показників інвестиційної привабливості підприємства. Необхідно зазначити, що система управління прибутком буде оптимальною тільки в тому випадку, коли цілі кожної підсистеми будуть визначатись глобальними цілями розвитку підприємства в цілому. На ефективне управління прибутком на підприємстві впливає безліч факторів, які залежать як від самого підприємства в цілому, так і від його зовнішнього середовища.

Величина одержуваного підприємством прибутку залежить як від внутрішніх чинників – ефективності використання наявних ресурсів, так і від зовнішніх, основним з яких є стан економіки країни в цілому. Це у свою чергу доводить, що ефективний процес управління прибутком – є одним із найголовніших чинників ефективності господарської діяльності підприємства. Тільки розуміння того в якому напрямку діяти, може привести до позитивної динаміки.

Для підвищення прибутковості підприємства необхідно: постійно вести облік доходів і витрат, враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, проводити ефективний маркетинг, стежити за продуктивністю праці на підприємстві, збирати інформацію про конкурентів, проводити ефективну

цінову політику, а також доречно економити на кожному етапі робочого процесу.

### Список джерел:

1. Бланк И.А. Управление прибылью / И.А. Бланк. – К. : НикаЦентр, Эльга, 2007. – 602 с.
2. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту: Підручник: Пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
3. Бабицька О. О. Дослідження впливу факторів на формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств / О. О. Бабицька // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства : Економічні науки. Вип. 85. – Х. : ХНТУСГ. – 2009. – С. 80-84.
4. Опікунова Н.В. Управління прибутком підприємства / Н.В. Опікунова, В.Г. Лопата // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – № 46. – С. 294-298.
5. Грідчина М.В., Захожай В.Б. "Фінанси (теоретичні основи)" / М.В.Грідчина, В.Б. Захожай, - Київ, 2002. - 312 с.
6. Гаватюк Л.С. Прибутковість українських підприємств: реалії сьогодення / Л.С. Гаватюк, Н.В. Дармограй, Г.М. Хімійчук // Молодий вчений. – 2016. - № 1 (28). – С. 40-43.
7. Бержанір І. А. Рентабельність як основний показник оцінки діяльності підприємства / І. А. Бержанір, Ю. В. Улянич, Н. І. Гвоздей // Вісник ХНДАУ. – 2015. – № 1. – С. 261–265.
8. Фінансовий менеджмент. Підручник. 2-ге видання, перероблене. Керівник авторського колективу і науковий редактор, професор Поддєрьогін А.М КНЕУ, 2017 р. Розділ 5. Управління прибутком, с. 118-161.

### References

1. Blank Y.A. (2007), *Upravlenye prybyl'iu* [Profit management], NykaTsentr, El'ha, Russia.
2. Brigham E.F. (1997.) *Fundamentals of Financial Management: Textbook: Per. from English.* - K. : Youth.
3. Babytska OO (2009). Investigation of the influence of factors on the formation of financial results of agricultural enterprises / OA Babytska // *Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Agriculture: Economic Sciences.* No. 85. - H.: CNTUSH.
4. Opikunova N.V. (2014), "Office of profit enterprise", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 46, pp. 294–298
5. Gridchina MV, Zahozhaya VB "Finance (theoretical foundations)" / MVGridchina, VB - Kyiv, 2002. - 312 p.
6. Havatiuk L.S. (2016), "Profitability of Ukrainian enterprises: today's realities", *Molodyj vchenyj*, vol. 1, no. 28, pp. 40-43.

7. Berzhanir IA Profitability as the main indicator of enterprise activity evaluation / IA Berzhanir, Yu. V. Ulyanych, NI Gvozdy // Bulletin of KhNSAU. - 2015. - № 1. - P. 261-265.

8. Financial management. Textbook. 2nd edition, revised. Head of the authoring team and scientific editor, Professor Podderyogin AM KNEU, 2017 Section 5. Profit Management, p. 118-161.

**Поддєрьогін Анатолій Микитович** – кандидат економічних наук, професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу ДВНЗ Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана (м. Київ)

**Джуфер Діана Богданівна** – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ДВНЗ Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана (м. Київ)